

e-ISSN: 2148-0494

derglabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi), Güz 2019, Cilt:7, Sayı:14, 7:469-487

Gönderim Tarihi: 05.05.2019

Kabul Tarihi: 16.10.2019

Araştırma Makalesi

Doi: <https://doi.org/10.33931/abuifd.560674>

DİN KÜLTÜRÜ AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLERİNİN MESLEĞE YÖNELİK TUTUMLARI İLE EĞİTİME OLAN İNANÇLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ali BALTACI*

Mehmet Kamil COŞKUN*

Öz

Bu çalışmada, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ile eğitime olan inanç düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama tekniği ile tasarlanan çalışmanın örneklem grubu İstanbul İlinde çalışmakta olan 354 DKAB öğretmenidir. Araştırma verilerini toplamak için Üstüner tarafından geliştirilen “Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği” ile araştırmacı tarafından geliştirilen “Eğitime Yönelik İnanç Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre DKAB öğretmenlerinin, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile genel olarak eğitime olan inançları düşük düzeydedir. DKAB öğretmenlerinin, din eğitime olan inançlarının düşük seviyede olduğu belirlenmiştir. Eğitime olan inanç ile mesleğe yönelik tutum arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Din eğitiminin amacının gerçekleştirilmesi için eğitime inanan ve mesleğini seven öğretmenlerin eğitim sisteminde bulunması gereklidir. Bu araştırma sonuçlarının, din eğitimi alanında çalışanlara, din eğitimi politikalarını belirleyenlere ve öğretmen yetiştiren kurumlara önemli veri sağlayacağı; ayrıca literatürdeki önemli bir boşluğu kapatacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Mesleğe Yönelik Tutum, Eğitim İnanç, Öğretmen, Ölçek.

THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGIOUS TEACHERS' ATTITUDES TOWARDS PROFESSION AND THEIR BELIEFS IN EDUCATION

Abstract

The aim of this study is to determine the attitudes of religious education teachers towards the profession and the belief levels in education. The sample group of the study, which was designed with relational survey model, was 354 RE teachers working in İstanbul. According to the results of the research, RE teachers' attitudes towards teaching profession and their general beliefs in education, are low. RE teachers have a low level of belief in religious education. A significant relationship was found between the belief in education and attitude towards the profession. In order to realize the purpose of religious education, teachers who believe in education and who love their profession should be present in the education system.

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı, baltaci7@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-2550-8698

* Doç. Dr., Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, kamil.coskun@hbv.edu.tr

ORCID ID 0000-0002-5669-2777

The results of this research will provide important data to those working in the field of religious education, those who determine religious education policies and teacher training institutions; it is also thought to close a significant gap in the literature.

Keywords: Religious Education, Attitude towards the Profession, Education Belief, Teacher, Scale.

Giriş

Günümüzde modernitenin etkisini toplumun her alanında hissettirmesi ile birlikte artan teknolojik ve bilimsel imkânların yanında, bireysel olarak kendine yabancılaşan ve toplumsal alanlardan soyutlanan “yeni insan” modeline doğru hızlı bir dönüşüm yaşanmaktadır. Söz konusu yeni insan, toplumun her alanında olduğu gibi eğitim sistemi içinde de görülebilmektedir. Kendine ve toplumsal yapıları yabancılaşan, yaptığı işten doyum sağlamayan ve toplumun ilerlemesi fikrine inanmayan, salt bireysel çıkar ve güdülerle yaşayan yeni insan olgusu belirginleşmekte, bu durum toplum genelinde huzursuzluk yaratmaktadır.¹ Eğitim sisteminin en önemli taşıyıcısı olan öğretmenler zamanla tükenmişlik yaşayabilmekte ve mesleklerine karşı yabancılaşma hissedebilmektedirler.² Öğretmenlerin yaptıkları işten memnun olmaması veya işlerinden yeterince doyum sağlayamaması sonucu çeşitli bireysel ve kurumsal sorunlar yaşanabilmekte ve eğitim sistemi içinde belirgin bir bozulma görülebilmektedir.³ Bununla birlikte genellikle çalışma psikolojisi alanında ele alınan yabancılaşma ve tükenmişlik olgularının, eğitim sistemi genelinde düşünülmesi sonucu öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarında ve eğitime olan inançlarında çeşitli sorunlar olabileceği inancı bu çalışmanın yürütülmesindeki temel motivasyondur.

İlahiyat ve eğitim bilimleri alanlarının ortak noktası olarak belirlenebilecek din eğitimi, bireylerde din olgusuna yönelik farkındalık oluşturma amacını taşımaktadır.⁴ Din eğitiminden sorumlu olan din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) öğretmenleri ise farklı kademedeki okullarda aktif olarak din, ahlak ve kültür temelli öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir.⁵ Zaman içinde yıpranan DKAB öğretmenlerinin çeşitli motivasyon sorunları yaşaması, stres ve tükenmişlik belirtileri göstermesi yaşamın doğal akışının gereğidir. Buna karşın yoğun bir sabır, özveri ve sevgi gerektiren öğretmenlik mesleğine toplum içinde verilen değer giderek düşmekte ve gençler arasında öğretmenlik kariyerine yönelik ilgi

¹ Ulrich Beck, “Individualism”, *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, 65.

² Andy Hargreaves, “Presentism, Individualism, and Conservatism: The Legacy of Dan Lortie’s Schoolteacher: A Sociological Study”, *Curriculum Inquiry*, 40/1 (2010), 147.

³ Fatih Çınar, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22/1 (2015): 277; Necati Cemaloğlu ve Dilek Erdemoğlu Şahin, “Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15/2 (2007), 479.

⁴ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2017, s. 56.

⁵ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*, Ankara: Akçağ, 1996, s. 12.

azalmaktadır.⁶ Buna karşın genç nüfus içinde önemli bir grup eğitim fakültelerinde öğrenim görmekte, hatta ilahiyat fakültelerinde de öğretmenlik formasyon derslerine yönelik müfredat değişiklikleri yapılmaktadır.⁷ Son dönemlerde belirgin bir atama sorunu yaşanmasına rağmen , öğretmenlik mesleğine yönelik toplumda yoğun bir talebin olduğu görülebilir.⁸ Ancak eğitim sistemi içindeki öğretmenlerin, eğitime ve öğretmenlik mesleğine inanma düzeyi ve bu mesleğe yönelik tutumlarının belirlenmesi önemlidir. Özalde DKAB öğretmenlerine yönelen bu çalışma, din eğitiminin sunumunda dinamik bir işlevi olan öğretmenlerin psikolojik profillerini gözler önüne sermesi açısından ayrıca önem taşımaktadır. Bununla birlikte literatürde DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ile eğitime olan inançlarını ele alan çalışmalara henüz rastlanılamamış olması, bu çalışmanın öncü karakterine vurgu yapmaktadır.

1. Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlar

Bir meslek olarak değerlendirildiğinde öğretmenlik, kendine has özellikleri olan ve belirli ölçüde manevi bağlılık gerektiren bir çalışma alanıdır.⁹ Diğer meslek gruplarından farklı olarak öğretmenler, yetiştirecekleri kaliteli insan profiliyle gelecekteki toplumsal yapıya ve ülkenin çok katmanlı ilerleme projesine en büyük desteği sunmakla birlikte, öğrencilere rol model olarak temel insani değerleri de sunarlar.¹⁰ Bunun yanında ahlaki ve manevi ilkeleri içselleştiren öğretmenlerin, toplumun geleneksel değerlerini koruma ve yaşatmaya yönelik sorumlulukları da vardır.¹¹ Böylesi önemli bir konumda olan öğretmenlerin, mesleğini sevmeye, mesleğine saygı duymaya ve mesleklerini benimsemeleri, eğitim sisteminden beklenen 'istendik insan modelinin' oluşturulabilmesi için önem arz etmektedir.

Genel olarak tutum, davranışa yön veren eğilimler olarak tanımlanabilir.¹² Bireyin herhangi bir davranışı yapmadan önce duyumsadığı önyargı ve diğer yaklaşımlar tutumları oluşturur.¹³ Kişinin mesleğini sevmesi ve işine seveceği gitmesi, işini daha iyi yapmasına ve işten sağladığı doyumun daha üst seviyede olmasına neden olmaktadır.¹⁴ Mesleğini sevmeyen kişiler, iş yerlerinde fazla vakit

⁶ Şener Gönülaçar, *Türkiye'de Öğretmen İmajı ve İtibarı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: MEB, 2016, 9-11.

⁷ İsmail Arıcı, "Din Dersi Öğretmeni Yetiştirme Faaliyetlerinin Dünü ve Bugünü", *Journal of International Social Research*, 11/56 (2018), 879.

⁸ Zafer Kiraz ve Nejla Kurul, "Türkiye'de Öğretmen İşsizliği ve Ataması Yapılmayan Öğretmenler Hareketi.", *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 14/1 (2018), 51.

⁹ Mustafa Çelikten, "Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/19 (2005), 209.

¹⁰ Ali Murat Sünbül, "Öğretmen Niteliği Ve Öğretimdeki Roller", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 2/4 (1996), 598; A. Azmi Yetim ve Zekeriya Göktaş, "Öğretmenin mesleki ve kişisel nitelikleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 12/2 (2004), 545.

¹¹ Abdulkadir Çekin, "Öğretmen Adaylarının Ahlaki Olgunluk Düzeyleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 21/3 (2013), 1036.

¹² Icek Ajzen, *Attitudes, Personality and Behavior*, London: McGraw-Hill Education, 2005, s. 53.

¹³ Richard E. Petty, *Attitudes and Persuasion: Classic and Contemporary Approaches*, New York: Routledge, 2018, s. 33.

¹⁴ Ronald E. Riggio, *Introduction to Industrial/Organizational Psychology*, New York: Routledge, 2017, s. 33.

geçirmek istemezler ve devamsızlık yapma eğiliminde olurlar; ayrıca bu kişilerin iş doyumları düşüktür.¹⁵ İşini sevmeyen bir öğretmenden yukarıda anılan değişim ve ilerleme ile ideal insan yetiştirme rolünü hakkıyla yerine getirmesi beklenemez. Toplum ve din eğitime yön veren politika belirleyiciler tarafından din eğitimi alanında çalışan öğretmenlerin işlerine karşı yoğun bir adanmışlık içinde olmaları beklenir.¹⁶ Dinin, toplum yaşantısındaki önemi düşünüldüğünde DKAB öğretmenlerinin söz konusu beklentiye cevap vermelerinin en önemli tetikleyicisi, mesleklerine karşı olumlu tutum geliştirmeleridir. Bu bağlamda mesleğine karşı olumsuz tutum içinde olan DKAB öğretmenlerinin, din eğitimi faaliyetlerinde sorunlar yaşamaları; öğrencilere din ve ahlak bilgisi konularını yeterince itinalı aktaramamalarına sebep olabilir. Ayrıca böylesi bir din öğretimine maruz kalan öğrencilerin, dine yönelik bilgi ve becerilerini gerçek yaşam alanlarında eyleme dönüştürme ihtimali de azalmaktadır. Mesleğine karşı olumsuz tutum içinde yer alan DKAB öğretmenleri, öğrencilerini din öğretimi müfredatında yer alan kazanımları öğrenmeye karşı güdülemede zorluklar yaşayacaklardır.

Din eğitiminin amaçlarına ulaşabilmesi, sınıf içinde yapılan öğretimsel faaliyetlerin gerçek yaşam içinde uygulanması ile mümkün olabilir.¹⁷ Din öğretimi müfredatındaki kuramsal bilginin uygulama alanlarına transfer edilmesinde temel unsur, DKAB öğretmenleridir.¹⁸ Bu noktada öğretmenin kişilik özellikleri ve dini yönelimi, öğrencilerin dini yöneliminin önemli unsurlarından biri olmakta; öğrencinin dini pratikleri içselleştirmesini mümkün kılmaktadır.¹⁹ DKAB öğretmenlerinin kendini adaması veya işini severek yapması, öğrencinin onu bu özellikleri ile rol-model kabul etmesi arasında pozitif yönde bir ilişki söz konusudur. Yani öğretmenin işine bağlılığı ve dersine severek girmesi ile öğrencinin derse devam etmesi arasında pozitif yönde bir ilişki vardır ve öğretmen davranışları öğrencilerde istedik yaşantılar oluşmasının ön koşuludur.²⁰ Bu noktada DKAB öğretmenlerinin öğrencilerden pozitif beklentiler içinde olması, onların gelecekteki dini yaşantılarını, tanrı tasavvurlarını ve dini yönelimlerini etkileyebilir.²¹ Özetle mesleğine olumlu bir bakış açısı geliştiren öğretmen davranışları, din eğitiminin amaçlarına ulaşabilmesine etki eden önemli etkenlerdendir.

¹⁵ Nik Chmiel, Franco Fraccaroli ve Magnus Sverke, *An Introduction to Work and Organizational Psychology: An international Perspective*, New York: John Wiley & Sons, 2017, 58.

¹⁶ Fatih Çınar, "Din Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu", *Journal of International Social Research*, 9/46 (2016), 507; Mehmet Emin Usta, "Siyasi Parti Programlarına Göre Eğitim Politikaları", *TYB Akademi Dergisi*, 5/13 (2015), 63.

¹⁷ Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği)", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15/1 (2011), 7.

¹⁸ Ahmet Koç, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlilikleri", *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010), 108.

¹⁹ Detlef Urhahne, "Teacher Behavior As a Mediator of The Relationship Between Teacher Judgment and Students' Motivation and Emotion", *Teaching and Teacher Education*, 45/1 (2015), 77.

²⁰ James H. Stronge, *Qualities of Effective Teachers*, New York: ASCD, 2018, s. 65.

²¹ David Blazar - Matthew A. Kraft, "Teacher and Teaching Effects on Students Attitudes and Behaviors", *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 39/1 (2017), 163.

Öğretmenlik mesleğine yönelik olumlu tutuma sahip olan DKAB öğretmenlerinin mesleği yürütürken gösterdikleri olumlu davranış, öğretmen ile ilintili tüm faktörleri de pozitif yönde etkileyecektir. Ayrıca din öğretimi hizmeti sunan öğretmenlerin, meslekleri hakkındaki inançlarının bilinmesi, öğretmen yetiştiren kurumların yeterliğine ve din öğretimi hizmetlerinin kalitesine ilişkin derin bir bakış açısı kazandırabilir. İlerleyen bölümde eğitime olan inanç konusu incelenecektir.

2. Eğitime Olan İnanç

Doğru olduğuna yönelik yoğun hislerin oluştuğu, psikolojik anlayış, görüş, önerme veya savlar olarak ifade edilebilen inançlar²², pratik ilke ve kuralların, genelleme ve yaygınlaşmış görüşlerin, düşüncelerin, değer ve beklentilerin bütünsel bir birleşiminde oluşmaktadır.²³ Genel anlamda bireylerin eylem ve davranışları, belirli inançlar doğrultusunda oluşmakta; özellikle karar süreçleri gibi dinamik düşünsel eylemlerde inançlar aktif rol oynamaktadır.²⁴ Ayrıca bireylerin tutumlarına da kaynaklık eden inançlar, bireyin öğrenme ve öğretme kavramlarına ilişkin dünya görüşü, öznel kanıları, düşünsel ilke ve görüşleri olarak değerlendirilmektedir.²⁵ Eğitim inançları ise bireylerin eğitim anlayışı ile eğitime ilişkin geçmiş deneyimleri ve düşünsel önerme ve iddialarını da kapsamaktadır.²⁶ Bu kapsamda eğitim inançları, öğretmenlerin eğitime ilişkin algılarını, öğretim durumlarına, öğretim program ve içeriklerine ve öğretim sürecine ilişkin kuramsal ve uygulamalı kararları, sınıf içi öğretmen davranışları ile diğer eğitsel uygulamaları da etkilemektedir.²⁷

Eğitime olan inanç tüm öğretmenler için önemli olsa da bu çalışma kapsamında odaklanılan din eğitimi alanı olduğundan, DKAB öğretmenlerinin eğitime yaklaşımlarının bilinmesi ve eğitime olan inanmışlık düzeylerinin tespiti özel bir önem arz etmektedir. DKAB öğretmenlerinin, din eğitimine ilişkin inançları ve eğitimin geneline ilişkin inançları arasında farklılık olabileceği düşüncesi bu çalışmanın temel varsayımdır. Bu doğrultuda DKAB öğretmenlerinin sınıf içinde gerçekleştirdikleri din ve ahlak öğretiminin iyileştirilmesi için eğitime ilişkin inanç sistemlerinin belirlenmesi önemli görülmektedir. Eğitime inançları yüksek düzeyde olan DKAB öğretmenlerinin üstlendikleri ayrıcalıklı rol ve sorumlulukların ve

²² Zhihui Fang, "A Review of Research on Teacher Beliefs and Practices", *Educational Research*, 38/1 (1996), 48.

²³ Ali Ulvi Mehmedoğlu, "İnanç Psikolojisine Giriş", İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2013, s.18; Nevzat Tarhan, "İnanç psikolojisi", *İstanbul: Timaş Yayınları*, 2009, s. 22.

²⁴ Catherine D. Ennis, "The Influence of Teachers' Educational Beliefs on Their Knowledge Organization.", *Journal of Research and Development in Education*, 30/2 (1997), 76.

²⁵ Elizabeth A. Linnenbrink Ve Paul R. Pintrich, "The Role of Self-Efficacy Beliefs İnstudent Engagement and Learning İnthe classroom", *Reading & Writing Quarterly*, 19/2 (2003), 121.

²⁶ Ruben Hermans Vd., "The Impact of Primary School Teachers' Educational Beliefs on The Classroom Use of Computers", *Computers & Education*, 51/4 (2008), 1501.

²⁷ Gökhan Ilgaz, Tuncer Bülbül, ve Cem Çuhadar, "Öğretmen Adaylarının Eğitim İnançları ile Öz-Yeterlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13/1 (2013), 52.

benimsedikleri mesleki değerler ile etik ilkelerin, okullardaki din öğretimi faaliyetlerine yön vereceği²⁸; öğretimi planlama, uygulama ve değerlendirme aşamasında önemli katkı sunacağı söylenebilir.²⁹ Ayrıca eğitime yüksek düzeyde inanç duyan DKAB öğretmenleri, din öğretim programı kapsamında bir dersin amaçlarını, içeriğini, öğrenme-öğretme durumlarını ve sınav yöntemlerini daha özenli oluşturacağı; öğrencilere daha etkili öğretim yapacağı da belirlenebilir.³⁰ Bunun yanında eğitime olan inançları yüksek düzeyde olan DKAB öğretmenleri okullarda kendilerine tevdi edilen görevleri şevkle yaparlar.³¹

Literatürde öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarının, onların eğitime olan inançlarından etkilendiğine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır.³² Buna göre eğitim sisteminin başarısına olan inanç arttıkça, öğretmenler mesleklerini daha fazla benimsemekte ve toplumsal olarak öğretmenlik mesleğine yönelik saygı da artmaktadır. Buna karşın eğitime olan inancın düştüğü durumlarda öğretmenler, mesleklerine yönelik olumsuz tutum sergilemekte ve çoğunlukla öğretmenlik mesleğini yapmaktan vazgeçmektedirler.³³ Din eğitimi özelinde literatürde henüz mesleğe yönelik tutum veya eğitime olan inanç konusunu ele alan çalışmaya rastlanılmamış olması, konunun öneminin henüz din eğitimcilerince yeterince kavranmadığını belirlemektedir. Bu noktada bu çalışmanın amacı, din öğretiminin en önemli faktörü olan DKAB öğretmenlerinin, mesleğe yönelik tutumları ile eğitime olan inanç düzeylerini belirlemektir. Ayrıca bu çalışmada her iki kavram arasındaki ilişkinin yönelimi de belirlenecektir. Literatüre önemli bir katkı yapacağı düşünülen çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ile eğitime olan inanç düzeyleri nedir?
- DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ile eğitime olan inanç düzeyleri, cinsiyet, öğrenim durumu ve mesleki kıdeme göre anlamlı olarak değişmekte midir?
- DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ile eğitime olan inanç düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmakta mıdır?
- DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları, eğitime olan inanç düzeylerini anlamlı olarak yordamakta mıdır?

28 Bonnie Anne Osif, "Evolution & Religious Beliefs: A Survey of Pennsylvania High School Teachers", *The American Biology Teacher*, 14/3 (1997), 554.

29 Bradley Baurain, "Beliefs Into Practice: A Religious Inquiry into Teacher Knowledge", *Journal of Language, Identity & Education*, 11/5 (2012), 327.

30 Binaya Subedi, "Preservice Teachers' Beliefs and Practices: Religion And Religious Diversity", *The Equity & Excellence in Education*, 39/3 (2006): 231.

31 Anita E. Woolfolk - Barbara Rosoff - Wayne K. Hoy, "Teachers' Sense of Efficacy and Their Beliefs About Managing Students", *Teaching and Teacher Education*, 6/2 (1990): 141.

32 Hasan Demirtaş, Melike Cömert, ve Niyazi Özer, "Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançları ve Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları", *Eğitim ve Bilim*, 36/159 (2011); Ali Baltacı, "Okul Müdürlerinin Öz-Yeterlik Algıları ve Mesleğe Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki", *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3/2 (2017): 35-61; Senar Alkın Şahin, Nihal Tunca, ve Özgür Ulubey, "Öğretmen Adaylarının Eğitim İnançları ile Eleştirel Düşünme Eğilimleri Arasındaki İlişki", *İlköğretim Online*, 13/4 (2014).

33 Alexander Meiklejohn, *Education Between Two Worlds*, Newyork: Routledge, 2017, s.45-46.

Yöntem

3. Desen

Bu çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelini esas almaktadır. Bu kapsamda din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ve eğitime olan inanç düzeylerini belirlemek için betimsel tarama modeli; söz konusu değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için ilişkiyel tarama modeli ve bağımsız değişkenler arasında fark olup olmadığının incelenmesi amacıyla karşılaştırmalı ilişkiyel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel tarama modelinde değişkenlerin nicel görünümü tasvir edilirken, ilişkiyel tarama modelinde, en az iki değişken arasındaki ilişkinin yoğunluğu, yönelimi, türü, seviye ve eğiliminin belirlenmesi amaçlanır. Karşılaştırmalı ilişkiyel tarama modelinde ise değişkenler arasındaki farklılaşmalara odaklanılmaktadır.³⁴ DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ve eğitime olan inanç düzeyinin belirlenmesi, bu araştırmanın tarama modelinde olmasını gerektirmiştir.

4. Evren ve Örneklem

Araştırmanın hedef evrenini, İstanbul İlinin 39 ilçesinde görev yapan 3396 DKAB öğretmeni oluşturmaktadır. Evrenden %95'lik güven düzeyi ile %5'lik güven aralığı dikkate alınarak oranlı küme örnekleme yöntemiyle belirlenen örneklem büyüklüğü 345'tir.³⁵ Oranlı küme örnekleminde her ilçe bir küme olarak kabul edilmiş; her bir kümeden kaç DKAB öğretmenin seçilmesi için ise tabaka ağırlığı=örneklem büyüklüğü/evren büyüklüğü formülü kullanılmıştır.³⁶ Araştırma kapsamında katılımcılara (DKAB öğretmenleri), 500 ölçek dağıtılmış, 375'i toplanmıştır. Bu ölçeklerden 12'si hatalı veya eksik doldurma, 9'u de aykırı/uç değerler nedeniyle analize alınmamıştır. Belirlenen örneklem büyüklüğünü karşılayan ve hedef evrenin %10,42'sini oluşturan 354 ölçek incelemeye alınmıştır. Örneklem grubundaki katılımcıların niteliklerine ilişkin bulgular Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Niteliklerine İlişkin Bilgiler

Değişkenler	Kategoriler	N	%	Toplam
Cinsiyet	Erkek	168	47,46	354
	Kadın	186	52,54	
Eğitim Durumu	Lisans	269	75,99	354
	Lisansüstü	85	24,01	

³⁴ W. Paul Vogt, "Quantitative research methods for professionals in education and other fields", Columbus, OH: Allyn & Bacon, 2006, s. 72-73.

³⁵ Charles Teddlie ve Fen Yu, "Mixed Methods Sampling: A Typology with Examples", *Journal of Mixed Methods Research*, 1/1 (2007), 87.

³⁶ James C. Anderson ve David W. Gerbing, "The Effect of Sampling Error on Convergence, Improper Solutions, and Goodness-of-Fit Indices for Maximum Likelihood Confirmatory Factor Analysis", *Psychometrika*, 49/2 (1984), 157.

	1-5 yıl	95	26,84	
Mesleki Kıdem	6-10 yıl	127	35,88	354
	11 yıl ve üstü	132	37,29	

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların % 52,54'ü (N=186) kadın ve %75,99'u (N=269) lisans düzeyinde eğitim aldığı belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların %37,29'unun mesleki kıdemi 11 yıl ve üzerindedir.

5. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında toplanan veriler iki farklı ölçek ile edinilmiştir. Ölçme aracı olarak ilk bölümde araştırmacı tarafından hazırlanmış olan DKAB öğretmenlerinin demografik özelliklerini içeren “Kişisel Bilgi Formu”, ikinci bölümde mesleki yeterlikleri ölçmek için kullanılan “Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği” ve eğitime olan inanç düzeylerini belirlemek için ise “Eğitime Olan İnanç Ölçeği” kullanılmıştır.

Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği: Bu çalışmada, Üstüner (2006) tarafından geliştirilen “Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.³⁷ 34 maddenin tek faktörde toplandığı likert tipli ölçekte maddeler: “(1) Kesinlikle Katılmıyorum ile (5) Tamamen Katılıyorum” arasında beş aralıklı olarak derecelendirilmiştir. Ölçekten alınan puan arttıkça, öğretmenlik mesleğine yönelik tutum da olumlu bir şekilde artış göstermekte; tersinde ise olumsuz tutum ortaya çıkmaktadır. Ölçeğin, Üstüner (2006) tarafından hesaplanan iç tutarlık katsayısı .92 iken, bu çalışmada kullanılan ölçeğin iç tutarlık katsayısı .87 olarak bulunmuştur. Araştırmada elde edilen puanların yorumlanması için: 1.00-2.33 “Düşük” düzeyde, 2.33-3.66= “Orta” düzeyde ve 3.66-5.00= “Yüksek” düzeyde mesleğe yönelik tutum olarak yorumlanmaktadır.

Eğitime Olan İnanç Ölçeği: Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan ‘Eğitime Olan İnanç Ölçeği’ kullanılmıştır. Din eğitimi, Türkiye ve Eğitim bilimine olan inanç olarak üç faktörden oluşan ölçek, 5’li likert tipi puanlamaya sahip 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki maddeler (1) hiç memnun değilim ile (5) çok memnunuz arasında değişen aralıklarla puanlanmaktadır. Elde edilen puanlar; 1.00-2.33 Düşük düzeyde, 2.34-3.66=Orta düzeyde ve 3.67-5.00=Yüksek düzeyde eğitime inanç olarak yorumlanmaktadır. Bu çalışmada kullanılan ölçeğin iç tutarlık katsayısı din eğitimine olan inanç boyutu için .86, Türkiye’deki eğitime inanç boyutu için .79 ve eğitim bilimine olan inanç boyutu için .83 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplamının iç tutarlık katsayısı .83’tür.

Eğitime Olan İnanç Ölçeğinin geçerliği, yapı geçerliği ve uyum geçerliği yöntemleri kullanılarak belirlenmeye çalışılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek ve üç boyutlu bir yapıya sahip olup olmadığını saptamak amacıyla

³⁷ Mehmet Üstüner, “Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 45 (2006), 109-27.

ölçeğin faktör yapısı “Temel Bileşenler Faktör Analizi” kullanılarak ve faktör sayısına herhangi bir sınırlama getirilmeksizin incelenmiştir.³⁸ Faktör analizi sonuçları, ölçeğin tüm maddeleri için öz-değeri 1 in üstünde olan üç faktörde toplandığı saptanmıştır.³⁹ Analiz sonucunda bu üç faktörün açıkladığı varyans miktarı %68.4’tür. Bu araştırma kapsamında ölçeğin yapı geçerliğini sınamak için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır.⁴⁰ DFA sonucunda ölçeğin iyi bir uyum gösterdiği belirlenmiştir [$(X^2_{[346]}= 563.124, p<.01)$, $X^2/sd=1.62$, RMSEA= .053, GFI= .95, IFI=.96, NFI=.96, NNFI=.95 ve CFI= .94]. DFA sonuçlarından hareketle gözlenen ve beklenen model arasındaki uyum derecesinin ($X^2/sd=1.62$), ölçeğin mükemmel bir uyum gösterdiğini belirlediği söylenebilir.⁴¹ Böylelikle araştırmada kullanılan Eğitime Olan İnanç Ölçeğinin, incelenen konuyu ölçebilecek geçerlik ve güvenilirlikte olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırma kapsamında katılımcıların gönüllü olarak araştırmaya katılmaları ilkesi benimsenmiş ve katılımcılara, araştırmacı tarafından araştırmanın amacı, önemi ve kapsamı hakkında bilgiler verilmiştir. Araştırma hakkında bilgilendirilen katılımcılardan ölçme araçlarındaki ifadeleri dikkatlice okumaları ve kendilerine göre en doğru olan seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Ölçekler için her bir katılımcıya iki hafta süre verilmiştir. İlgili süre sonucunda doldurulan ölçekler, ulaşılabilirlik koşulları doğrultusunda araştırmacı tarafından bizzat okullar ziyaret edilerek toplanmıştır. Verilerin toplandıktan sonra uç değerler ve hatalı doldurmalar ayıklanmış ve ana uygulamanın analiz süreci başlatılmıştır.

6. Verilerin Analizi

Veri toplama aracı ile elde edilen veriler, SPSS programı kullanılarak incelenmiş ve yorumlanmıştır. Veri setine parametrik (doğrusal) istatistik testlere karar verilmeden önce, bu testlerin kullanılabilirlik özellikleri incelenmiştir. İlk olarak çalışma grubuna ait verilerin normal dağılım gösterme düzeyi belirlenmiştir. Bu çalışmada yapılan normal dağılım analizleri *çarpıklık* (-.346); *basıklık* (.524) katsayıları ile incelenmiş olup söz konusu değerlerin ± 1 aralığında olması nedeniyle çalışma grubunun normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır.⁴² Elde edilen bu bulgulardan hareketle araştırma verilerinin, doğrusal (parametrik) testler kullanılarak analiz edilmesine karar verilmiştir. Demografik değişkenlerin çözümlenmesinde ve bağımlı değişkenlerle olan ilişkilerinin belirlenmesinde: cinsiyet ve eğitim durumu değişkenleri için t-testi ile mesleki kıdem değişkeni için

³⁸ Andrew L. Comrey Ve Howard B. Lee, *A First Course in Factor Analysis*, New York: Psychology Press, 2013, s. 25-28.

³⁹ Jose M. Cortina ve Ronald S. Landis, “The Earth is not Round ($p=. 00$)”, *Organizational Research Methods*, 14/2 (2011), 339.

⁴⁰ Rick H. Hoyle, “Confirmatory Factor Analysis”, İçinde *Handbook of Applied Multivariate Statistics and Mathematical Modeling*, New York: Elsevier, 2000, s. 465-97.

⁴¹ Donna Harrington, *Confirmatory Factor Analysis*, Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 149-152.

⁴² Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2011, s. 75-77.

ANOVA analizi yapılmıştır.⁴³ Ayrıca değişkenler arası ilişkiyi belirleyebilmek için veri setine korelasyon ve doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır.⁴⁴ Tüm bulgular, .05 anlamlılık düzeyinde ele alınmış ve yorumlanmıştır. Araştırmada kullanılan ilişkisel karşılaştırmalar için korelasyon katsayısının yorumlanmasında: .90-1.0 arası 'çok yüksek ilişki'; .70-.89 arası 'yüksek ilişki'; .50-.69 arası 'orta dereceli ilişki'; .30-.49 arası 'düşük dereceli ilişki' ve .30-.01 ise 'çok düşük dereceli ilişki' tanımlamaları esas alınmıştır.⁴⁵

Bulgular

Bu bölümde DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ile eğitime olan inanç düzeylerine ilişkin betimsel analiz sonuçlarına; mesleğe yönelik tutum ve eğitime olan inanç araştırmanın bağımsız değişkenleri olan cinsiyet, eğitim durumu ve meslek kıdeme göre farklılaşma derecesine; din eğitimi öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ve eğitime olan inançları ile ilişki düzeyine yönelik korelasyon ve doğrusal regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir. DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutum ve eğitime olan inanç düzeylerine ilişkin betimsel analiz sonuçları Tablo 2' de sunulmuştur.

Tablo 2. Mesleğe Yönelik Tutumları ile Eğitime Olan İnanç Düzeylerine İlişkin Analiz

Boyutlar	Alt Boyutlar	N	\bar{X}	ss
Eğitime Olan İnanç	Din Eğitimine Olan İnanç	354	2.26	.85
	Türkiye'deki Eğitime Olan İnanç	354	1.95	.91
	Eğitim Bilimine Olan İnanç	354	2.28	.83
	Genel Olarak Eğitime Olan İnanç	354	2.16	.86
Mesleğe Yönelik Tutum		354	2.09	.73

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların din eğitimine olan inancı ($\bar{X}=2.26$), Türkiye'deki eğitime olan inanç ($\bar{X}=1.95$) ve eğitim bilimine olan inanç ($\bar{X}=2.28$) 'düşük' düzeyde sahip oldukları belirlenmiştir. Genel olarak eğitime olan inancın ($\bar{X}=2.16$) düşük düzeyde gerçekleştiği saptanmıştır. Yine katılımcıların mesleğe yönelik tutumları ($\bar{X}=2.09$) 'düşük' düzeydedir.

7. Eğitime Olan İnanca İlişkin Bulgular

Katılımcıların bağımsız değişkenlere göre eğitime olan inanç düzeylerine ilişkin bulgular Tablo 3'te görülmektedir. Tablo 3'te katılımcıların cinsiyetleri ile genel olarak eğitime olan inançları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir [$t_{(352)}=2.30$; $p<.05$]. Eğitime inancın din eğitimine olan inanç, Türkiye'deki eğitim ve

⁴³ Harvey Russell Bernard, *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches* (New York: Sage, 2012).

⁴⁴ Sami Almalki, "Integrating Quantitative and Qualitative Data in Mixed Methods Research-- Challenges and Benefits.", *Journal of Education and Learning*, 5/3 (2016): 288-96.

⁴⁵ Christophe Croux ve Catherine Dehon, "Influence Functions of The Spearman and Kendall Correlation Measures", *Statistical Methods & Applications*, 19/4 (2010): 497-515.

eğitim bilimine inanç alt boyutlarında kadınların (sırasıyla \bar{X} =2.39; \bar{X} =2.17 ve \bar{X} =2.48), erkeklere göre (sırasıyla \bar{X} =2.12; \bar{X} =1.72 ve \bar{X} =2.08) eğitime olan inançları daha yüksektir. Genel olarak eğitime inançta kadınlar (\bar{X} =2.35), erkeklere göre (\bar{X} =1.97) daha yüksek düzeyde eğitim inancına sahiptirler. Eğitim durumu, genel olarak eğitime olan inanç ile anlamlı olarak değişmektedir [$t_{(352)}=2.46$; $p<.05$]. Eğitime inancın din eğitimi, Türkiye'deki eğitim ve eğitim bilimine inanç alt boyutlarında lisansüstü seviyesinde eğitim alanların (sırasıyla \bar{X} =2.41, \bar{X} =2.13 ve \bar{X} =2.41), lisans seviyesinde eğitim alanlara göre (sırasıyla \bar{X} =2.11, \bar{X} =1.76 ve \bar{X} =2.15) eğitime olan inançları daha yüksektir. Genel olarak eğitime olan inançta da lisansüstü seviyesinde eğitime sahip olanlar (\bar{X} =2.32), lisans seviyesinde eğitime sahip olanlara göre (\bar{X} =2.01) daha yüksek düzeyde eğitim inancına sahiptirler.

Tablo 3. *Katılımcıların Eğitime Olan İnançları (Cinsiyet ve Eğitim Durumu)*

Alt Boyutlar	Değişkenler	Kategoriler	N	\bar{X}	ss	t	P
Din Eğitime Olan İnanç	Cinsiyet	Erkek	168	2.12	.93	3.11	.001*
		Kadın	18	2.39	.76		
	Eğitim Durumu	Lisans	26	2.11	1.07	2.89	.002*
		Lisansüstü	85	2.41	.63		
Türkiye'deki Eğitime Olan İnanç	Cinsiyet	Erkek	16	1.72	1.17	2.23	.013*
		Kadın	18	2.17	.65		
	Eğitim Durumu	Lisans	26	1.76	1.36	2.66	.004*
		Lisansüstü	85	2.13	.46		
Eğitim Bilimine Olan İnanç	Cinsiyet	Erkek	16	2.08	.93	2.37	.009*
		Kadın	18	2.48	.73		
	Eğitim Durumu	Lisans	26	2.15	1.07	2.58	.005*
		Lisansüstü	85	2.41	.59		
Genel Olarak Eğitime Olan İnanç	Cinsiyet	Erkek	16	1.97	1.01	2.30	.011*
		Kadın	18	2.35	0.71		
	Eğitim Durumu	Lisans	26	2.01	1.17	2.46	.007*
		Lisansüstü	85	2.32	.56		

* $p<.05$; $sd=352$

Tablo 4'te katılımcıların mesleki kıdemlerine göre eğitim inançlarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 4. *Katılımcıların Eğitime Olan İnançları (Mesleki Kıdem)*

Alt Boyutlar	Mesleki Kıdem	N	\bar{X}	ss	F	p	Fark
Din Eğitime Olan İnanç	5 yıl ve altı	95	2.51	1,02	5.90	.003	1-2
	6-10 yıl	127	2.22	0,89			1-3
	11 yıl ve üstü	132	2.04	0,64			2-3

Türkiye'deki Eğitime Olan İnanç	5 yıl ve altı	95	2.06	1,09			1-2
	6-10 yıl	127	1.94	0,89	5.19	.006	1-3
	11 yıl ve üstü	132	1.84	0,75			2-3
Eğitim Bilimine Olan İnanç	5 yıl ve altı	95	2.47	0,94			1-2
	6-10 yıl	127	2.24	0,82	4.18	.016	1-3
	11 yıl ve üstü	132	2.14	0,73			2-3
Genel Olarak Eğitime Olan İnanç	5 yıl ve altı	95	2.35	1,02			1-2
	6-10 yıl	127	2.13	0,87	4.77	.009	1-3
	11 yıl ve üstü	132	2.01	0,71			2-3

*p<.05; sd=2;351

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların mesleki kıdemleriyle eğitime olan inançlarının anlamlı bir biçimde farklılaştığı saptanmıştır [$F_{(2;351)}= 4.77$; $p<.05$]. Mesleki kıdem, eğitime olan inancın tüm alt boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<.05$). Eğitime olan inancın tüm alt boyutlarında ve genel olarak eğitim inancı ile mesleki kıdem alt grupları arasındaki fark incelendiğinde: mesleki kıdem arttıkça katılımcıların eğitime olan inançlarının azaldığı belirlenmiştir.

8. Mesleğe Yönelik Tutuma İlişkin Bulgular

Katılımcıların öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının, bağımsız değişkenlerle farklılaşma durumu Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5. *Katılımcıların Mesleğe Yönelik Tutumları (Cinsiyet ve Eğitim Durumu)*

	Değişkenler	Kategoriler	N	\bar{X}	ss	t	P
Mesleğe Yönelik Tutum	Cinsiyet	Erkek	168	2,03	.76	2.23	.013*
		Kadın	186	2,15	.66		
	Eğitim Durumu	Lisans	269	2.06	.69	2.12	.017*
		Lisansüstü	85	2.12	.73		

*p<.05; sd=352

Tablo 5'te katılımcıların cinsiyetleri ile mesleğe yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır [$t_{(352)}=2.23$; $p<.05$]. Erkeklerin ($\bar{X}=2.03$), kadınlara göre ($\bar{X}=2.15$) mesleğe yönelik tutumları daha düşüktür. Eğitim durumu, mesleğe yönelik tutum ile anlamlı olarak değişmektedir [$t_{(352)}=2.12$; $p<.05$]. Lisans seviyesinde eğitim alanların ($\bar{X}=2.06$), lisansüstü seviyesinde eğitim alanlara göre ($\bar{X}=2.12$) mesleğe yönelik tutumları daha düşük seviyededir. Tablo 6'da katılımcıların mesleki kıdemlerine göre mesleğe yönelik tutumlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 6. *Katılımcıların Mesleğe Yönelik Tutumları (Mesleki Kıdem)*

	Mesleki Kıdem	N	\bar{X}	ss	F	p	Fark
Mesleğe Yönelik Tutum	1 5 yıl ve altı	95	2.26	1.02	3.32	.037*	1-2; 1-3; 2-3

2	6-10 yıl	127	2.03	.71
3	11 yıl ve üstü	132	1.99	.45

*p<.05; sd=2;351

Tablo 6 incelendiğinde, katılımcıların mesleki kıdemleriyle öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir [$F_{(2;351)}=3.32$; $p<.05$]. Mesleki kıdem alt grupları arasındaki fark incelendiğinde: mesleki kıdemdeki artışın, öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumlarında gözlenebilir bir azalmaya yol açtığı belirlenmiştir.

9. Eğitim İnançları ile Mesleğe Yönelik Tutum Arasındaki Etkileşime İlişkin Bulgular

DKAB öğretmenlerinin eğitim inançlarının, mesleğe yönelik tutumlarını anlamlı bir şekilde yordama durumunu belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	St. Hat.	ß	t	p
Sabit	49.68	2.652	-	22.665	.000
Din Eğitimine Olan İnanç	.523	.171	.217	3.741	.012
Türkiye’deki Eğitime Olan İnanç	.265	.165	.161	2.191	.041
Eğitim Bilimine Olan İnanç	.371	.251	.113	2.034	.043
R= .587	R ² = .344	F(3,619)= 43,854	p= .000		

Tablo 7’de DKAB öğretmenlerinin eğitime olan inançlarının, mesleğe yönelik tutumlarını anlamlı bir şekilde yordama derecesine ilişkin yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi görülmektedir. İlgili analiz sonucunda DKAB öğretmenlerinin eğitime olan inançlarının, mesleğe yönelik tutumlarını anlamlı bir şekilde açıkladığı bulgusuna ulaşılmıştır (R=.587, R²=.344, p<.05). DKAB öğretmenlerinin, eğitime olan inançları mesleğe yönelik tutumlarının %34’ünü açıklamaktadır. Din eğitimine olan inançları (p=.012<.05), Türkiye’de eğitime olan inanç (p=.041<.05) ve eğitim bilimine olan inanç (p=.043<.05) modele anlamlı bir katkı sağlamaktadır. DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumlarında açıklanan varyansa en büyük katkıyı din eğitimine olan inançlar yapmaktadır. Katılımcıların eğitime olan inançları ile mesleğe yönelik tutumları arasındaki ilişki Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Eğitime Olan İnançları ile Mesleğe Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Değişkenler	\bar{X}	ss	1	2	3	4
1. Din Eğitimine Olan İnanç	2.26	.85	-	-	-	-

2. Türkiye'deki Eğitim İnancı	1.95	.91	.52	-	-	-
3. Eğitim Bilimine İnanç	2.28	.83	.47	.41	-	-
4. Mesleğe Yönelik Tutum	2.09	.73	.69*	.76**	.73*	-

N = 354; **p < .01, *p < .05

Tablo 8 incelendiğinde mesleğe yönelik tutum ile Türkiye'deki eğitim inancı ve eğitim bilimine inanç arasında yüksek; din eğitimine olan inanç arasında orta düzeyli, anlamlı ve pozitif yönlü ilişki bulunmuştur. Değişkenler arasındaki en yüksek ilişki düzeyinin .76 olması, çoklu bağlantı sorununun bulunmadığına işaret etmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, öğretmenlerin mesleğe yönelik tutum ile eğitime olan inanç düzeyleri arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Eğitim sisteminin taşıyıcısı olan öğretmenlerin yaptıkları işle ilgili karamsar veya olumsuz bir tutum içinde olmaması; eğitime ve yaptığı işe ilişkin yüksek ve iyimser bir inanmışlık ile mesleğini sürdürebilmesi, eğitim sisteminin ve okulların amaçlarına ulaşması için elzemdir. Araştırma sonuçlarına göre DKAB öğretmenlerinin mesleğe yönelik tutumları ile genel olarak eğitime olan inançları düşük düzeydedir. Benzer şekilde eğitime olan inancın tüm alt boyutlarında düşük inanmışlık düzeyi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda eğitime olan inancın, mesleğe yönelik tutumların %34'ünü açıkladığı, her iki kavram arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğu belirlenmiştir.

DKAB öğretmenlerinin mesleklerini en iyi şekilde ifa edebilmesi için önceden belirlenmiş mesleki yeterlik ve öğretimsel becerilerle birlikte, öğretmenlik mesleğinin önemine veya yaptığı işe inanması ve kendini bu doğrultuda iyi bir şekilde motive edebilmesi, okullarda sunulan din öğretimi çalışmalarının etkililiğine katkı sağlayabilir. DKAB öğretmenleri, yaptıkları işin toplum tarafından saygı gösterilen ve yapılmaya değer bir önem atfedilen bir iş olduğuna inanmaları durumunda bireysel motivasyon düzeyleri yükselecek ve işlerini daha etkili yapmaları kolaylaşacaktır. Bu noktada insanların sahip olduğu inançların, davranışlarını etkileme potansiyelinin olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca öğretmenlerin inançları, onları işlerini daha iyi yapması noktasında harekete geçirecek bir güdü kaynağı oluşturulmasında da önemli pay sahibidir.⁴⁶ Bireyin inançları, geçmişte deneyimlediği tecrübelerinden daha önemli bir davranış itkisidir. Yani inançlar, tecrübeyle sağlanan yaşantıların etkilerinden daha güçlü olma eğilimindedir. Bu durumda inanmış bir kişi, belirli davranışları sergilerken geçmiş deneyimlerini göz ardı edebilir. İnanç, davranışın oluşmasında gerçek tecrübelerden çok daha fazla etkiye sahiptir.⁴⁷

⁴⁶ Petty, *Attitudes and Persuasion: Classic and Contemporary Approaches*, s. 74.

⁴⁷ Baurain, "Beliefs into Practice: A Religious Inquiry into Teacher Knowledge", 45.

Bu araştırma ile belirginleşen DKAB öğretmenlerinin, eğitime inanç duymadıkları sonucu önemlidir. Çünkü herhangi bir konunun önemine inanan kişi, önem yüklediği konular için çaba gösterir. Literatürde bu araştırma sonucuna benzer bulgular yer almaktadır. Örneğin Levin ve Madvandy (2005), eğitim sistemine inanmayan öğretmenlerin, sistem içinde herhangi bir konunun iyileştirilmesi için çaba göstermediklerini; öğretimi geliştirecek dinamizmden yoksun olduklarını bildirmişlerdir.⁴⁸ Feng ve Sass (2017), eğitime inanan ve inandığı doğrultuda çalışmalarını sürdüren öğretmenlerin çalıştığı sınıflarda gözle görülür bir akademik başarı artışı olduğunu ifade etmektedirler.⁴⁹ Bu noktada kişilerin inandıkları amaç uğruna çalışmalarının erdemli bir davranış olduğunu savunan Moore (2017), öğretmenlerin yaptıkları işe inandığı ve yaptıkları işi anlamlı bulduğu ölçüde eğitimin amaçlarına ulaşmasının mümkün olduğunu bildirmektedir. Bu noktada DKAB öğretmenlerinin özelde din eğitimi genelde ise eğitime yönelik inançlarının önem arz etmesinin sebebi, sahip olunan eğitim inançlarının, öğretmenlerin öğrenme ve öğretim süreçlerine yön verme potansiyelidir. Kısaca eğitime inanmış öğretmenler, dersleri planlarken, ders sürecindeki uygulama ve etkinlikleri sürdürürken ve dersin değerlendirme sürecinde daha istekli olurlar. Ayrıca eğitime inanmış bir öğretmen, sınıf içinde ve dışında olumlu bir davranış dinamiğine sahip olacaktır.⁵⁰ Bu durum genel eğitimin ve din öğretiminin amaçlarının gerçekleştirilmesi noktasında önemlidir. Eğitimin amaçları, yalnızca eğitime inanmış ve bu uğurda çalışan öğretmenler tarafından gerçekleştirilebilir.

Bir öğretmenin eğitime duyduğu inancın yanında, öğretmenlik mesleğine karşı olumlu tutum içinde olması beklenir.⁵¹ Bu araştırma sonucuna göre DKAB öğretmenleri, mesleklerine karşı olumlu tutum içinde değillerdir. Diğer bir ifade ile DKAB öğretmenlerinin, öğretmenlik mesleğine karşı tutumları düşük düzeydedir. Bu durum öğretmen motivasyonunun düşük seviyede olduğuna, öğretmenlerin işlerinden tatminsizlik yaşadıklarına ve muhtemelen yoğun stres altında çalışıklarına dair literatürdeki bulgularla örtüşmektedir. Baltacı (2019) DKAB öğretmenlerinin düşük iş doyumuna sahip olduğunu bildirmiş, bunun bir nedeni olarak öğretmenlerin işlerine karşı olumlu tutum içinde olmadığını belirlemiştir.⁵² DKAB öğretmenlerinin mesleklerine yönelik tutumlarının yüksek olması, onların bireysel motivasyon ve psikolojik iyi oluşlarını arttırmanın yanında, öğrencilerin akademik başarılarına da olumlu katkı sunacaktır. Mesleğine karşı olumlu tutum içinde olan DKAB öğretmenlerinin iş arkadaşları, öğrencileri, veliler ve idareciler ile iletişimlerini de olumlu yönde etkileyecektir.

⁴⁸ Tamar Levin ve Rivka Wadmany, "Changes in Educational Beliefs and Classroom Practices of Teachers and Students in Rich Technology-Based Classrooms [1]", *Technology, Pedagogy and Education*, 14/3 (2005), 303.

⁴⁹ Li Feng Ve Tim R. Sass, "Teacher Quality and Teacher Mobility", *Education Finance and Policy*, 12/3 (2017), 415.

⁵⁰ Subedi, "Preservice Teachers' Beliefs and Practices: Religion and Religious Diversity", 77.

⁵¹ Yetim ve Göktepe, "Öğretmenin Mesleki ve Kişisel Nitelikleri", 63-65.

⁵² Ali Baltacı, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algısı ve İş Doyum Düzeyleri Arasındaki İlişki", *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6/11 (2019): 45.

Bu araştırmada belirlenen diğer bir durum mesleğe yönelik tutum ile eğitime ilişkin inancın pozitif ilişkili ve anlamlı bir ilişki içinde olduğu sonucudur. Bu durum DKAB öğretmenlerinin mesleklerine yönelik tutumlarının, eğitime yönelik inançlarından pozitif olarak etkilendiği veya eğitime ilişkin inançların, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarda değişiklik yapabilme gücüne sahip olduğudur. Literatürde bu iki kavramı inceleyen çalışmalarda benzer sonuçlar bulunmuştur. Richardson (1996), eğitime olan pozitif inancın, öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarda olumlu etkiler yaptığını bildirmektedir.⁵³ Pajares (1992) ise öğretmenlerin mesleklerine karşı olumsuz tutum içinde olmalarının, onların eğitime olan inançlarını da olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir.⁵⁴

Öğrencilere etkili ve kalıcı izli bir din öğretimi sunulabilmesi için DKAB öğretmenlerinin, mesleklerine yönelik tutumlarında olumlu yönde değişiklik olmalıdır.⁵⁵ Ayrıca bu araştırma sonuçlarına göre eğitimden inancı olmayan ve bezginlik yaşadıkları belli olan DKAB öğretmenlerinin içsel ve dışsal motivasyon araçları ile güdülenmeleri elzemdir. Bu kapsamda eğitime olan inancın yükseltilmesi için eğitim sisteminin değişimine yönelik çalışmalar (2023 eğitim vizyonu, eğitimde teknolojik dönüşü hareketi vb.) daha iyi anlatılabilir. Eğitime inancı olmayan öğretmenlerin, eğitimde yapılacak değişim ve ilerleme hareketlerine de inancı olmayacak, bu değişimler için çalışma azmini kendinde görmeyecektir.⁵⁶ Bu noktada öğretmenlere yönelik yoğun farkındalık eğitimleri verilerek eğitimde yaşanması muhtemel olumlu gelişmeler hakkında bir görüş kazandırılmalıdır. Ayrıca mesleklerini sevmeyen, mesleklerine karşı olumsuz tutum içinde olan DKAB öğretmenlerine farklı kariyer imkânları sunulabilir. Mesleklerine karşı olumsuz tutum sergileyen DKAB öğretmenlerinin okul yöneticisi yapılması oldukça hatalı olacaktır. Bu öğretmenlere kurum değişikliği yapma hakkı tanınabilir, böylelikle sistemde, öğretmenlikten memnun olmayan ve öğretmen olarak çalışmak istemeyen DKAB öğretmenleri elenecek ve eğitime inanan DKAB öğretmenleri kalacaktır.

Bu araştırma sınırlı bir örneklem grubundan elde edilen ampirik veriler üzerinde yapılan analizlere göre yapılmıştır. Analiz sonuçları genelin görüşünü yansıtmasa da nicel araştırmanın genellemelere imkân tanıyan doğası gereği, çalışmanın Türkiye evreni için geçerli ve güvenilir bir araştırma olduğu varsayılabilir. Sosyal bilimlerde yapılan hiçbir çalışma hatalardan tamamen arınık değildir. Ayrıca sosyal ve toplumsal dönüşümler ile eğitim sisteminde yapılabilecek radikal değişiklikler bu araştırma sonuçlarını geçersiz kılabilir. İleride yapılacak çalışmaların, nitel yöntemlerle tasarlanması, öğretmenlerin eğitime neden

⁵³ Virginia Richardson, "The Role Of Attitudes And Beliefs In Learning To Teach", *Handbook Of Research on Teacher Education*, 2/1 (1996), 115.

⁵⁴ M. Frank Pajares, "Teachers' Beliefs And Educational Research: Cleaning Up A Messy Construct", *Review of Educational Research*, 62/3 (1992), 327.

⁵⁵ Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara: Emel Matbaacılık, 1980, s. 24.

⁵⁶ Levin ve Wadmany, "Changes in Educational Beliefs and Classroom Practices of Teachers", 127.

inanmadıkları veya öğretmenlik mesleğini neden sevmedikleri sorularına daha iyi yanıt aranmasına katkı sağlayabilir.

Son olarak, bu araştırmada DKAB öğretmenlerinin din eğitime, Türkiye'deki eğitime ve genel olarak eğitim bilimlerine inanmadıkları; öğretmenlik mesleğine karşı olumsuz tutum içinde oldukları bulunmuştur. Din eğitimi çalışmalarına yön vermesi adına çalışmanın farklı örneklemi de içerecek çeşitlikte yapılması, din eğitimi politikalarını belirleyen zümrelere bir görev olarak tevdi edilebilir. Bunun yanında araştırmamızın farklı öğretmenlik alanlarını da içerecek şekilde genişletilerek tüm öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumları ve eğitime olan inançlarının belirlenmesi önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Ajzen, Icek, *Attitudes, Personality, and Behavior*, London: Mcgraw-Hill Education, 2005.
- Alkın Şahin, Senar, Nihal Tunca ve Özgür Ulubey, "Öğretmen Adaylarının Eğitim İnançları ile Eleştirel Düşünme Eğilimleri Arasındaki İlişki", *İlköğretim Online* 13/4 (2014), 58-75.
- Almalki, Sami, "Integrating Quantitative and Qualitative Data in Mixed Methods Research-- Challenges And Benefits", *Journal of Education and Learning*, 5/3 (2016): 288-96.
- Anderson, James C., ve David W. Gerbing, "The Effect of Sampling Error on Convergence, Improper Solutions, and Goodness-Of-Fit Indices for Maximum Likelihood Confirmatory Factor Analysis", *Psychometrika*, 49/2 (1984), 155-73.
- Arıcı, İsmail, "Din Dersi Öğretmeni Yetiştirme Faaliyetlerinin Dünü ve Bugünü", *Journal of International Social Research*, 11/56 (2018), 877-84.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar, "Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği)", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15/1 (2011), 5-13.
- Baltacı, Ali, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algısı ve İş Doyum Düzeyleri Arasındaki İlişki", *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6/11 (2019), 28-49.
- Baltacı, Ali, "Okul Müdürlerinin Öz-Yeterlik Algıları ve Mesleğe Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki", *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3/2 (2017), 35-61.
- Baurain, Bradley, "Beliefs Into Practice: A Religious Inquiry into Teacher Knowledge", *Journal of Language, Identity & Education* 11/5 (2012), 312-32.
- Beck, Ulrich, "Individualism", *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, 2012.
- Bernard, Harvey Russell, *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, New York: Sage, 2012.
- Bilgin, Beyza, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara: Emel Matbaacılık, 1980.
- Blazar, David ve Matthew A. Kraft, "Teacher And Teaching Effects on Students' Attitudes and Behaviors", *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 39/1 (2017), 146-70.
- Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2011.
- Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara: Akçağ, 1996.
- Cemaloğlu, Necati ve Dilek Erdemoğlu Şahin, "Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15/2 (2007), 465-84.

- Chmiel, Nik, Franco Fraccaroli ve Magnus Sverke, *An Introduction to Work and Organizational Psychology: An International Perspective*, New York: John Wiley & Sons, 2017.
- Comrey, Andrew L., ve Howard B. Lee, *A First Course in Factor Analysis*, New York: Psychology Press, 2013.
- Cortina, Jose M., ve Ronald S. Landis, "The Earth is Not Round (P=. 00)", *Organizational Research Methods*, 14/2 (2011), 332-49.
- Croux, Christophe, ve Catherine Dehon, "Influence Functions of The Spearman and Kendall Correlation Measures", *Statistical Methods & Applications*, 19/4 (2010), 497-515.
- Çekin, Abdulkadir, "Öğretmen Adaylarının Ahlaki Olgunluk Düzeyleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21/3 (2013), 1035-48.
- Çelikten, Mustafa, "Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/19 (2005), 207-37.
- Çınar, Fatih, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Tükenmişlik ve İş Doyumu Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2015), 235-82.
- Çınar, Fatih, "Din Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu." *Journal Of International Social Research*, 9/46 (2016), 493-513.
- Demirtaş, Hasan, Melike Cömert ve Niyazi Özer, "Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançları ve Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları", *Eğitim ve Bilim*, 36/159 (2011).
- Ennis, Catherine D., "The Influence of Teachers' Educational Beliefs on Their Knowledge Organization", *Journal of Research and Development in Education* 30, 2 (1997): 73-86.
- Fang, Zhihui, "A Review of Research on Teacher Beliefs and Practices", *Educational Research*, 38/1 (1996), 47-65.
- Feng, Li, ve Tim R. Sass, "Teacher Quality and Teacher Mobility", *Education Finance and Policy*, 12/3 (2017), 396-418.
- Gönülaçar, Şener, *Türkiye'de Öğretmen İmajı ve İtibarı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: MEB, 2016.
- Hargreaves, Andy, "Presentism, Individualism, and Conservatism: The Legacy of Dan Lortie's Schoolteacher: A Sociological Study", *Curriculum Inquiry*, 40/1 (2010), 143-54.
- Harrington, Donna, *Confirmatory Factor Analysis*, Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Hermans, Ruben, John Tondeur, Johan Van Braak, ve Martin Valcke, "The Impact of Primary School Teachers' Educational Beliefs on The Classroom Use of Computers", *Computers & Education*, 51/4 (2008), 1499-1509.
- Hoyle, Rick H., "Confirmatory Factor Analysis", *Handbook Of Applied Multivariate Statistics And Mathematical Modeling*, New York: Elsevier, 2000, 465-97.
- İlgaz, Gökhan, Tuncer Bülbül ve Cem Çuhadar, "Öğretmen Adaylarının Eğitim İnançları ile Özyeterlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13/1 (2013), 50-65.
- Kiraz, Zafer ve Nejla Kurul, "Türkiye'de Öğretmen İşsizliği ve Ataması Yapılmayan Öğretmenler Hareketi", *Mersin University Journal of The Faculty of Education*, 14/1, (2018).
- Koç, Ahmet, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8/19 (2010), 107-49.

- Levin, Tamar ve Rivka Wadmany, "Changes in Educational Beliefs and Classroom Practices of Teachers and Students in Rich Technology-Based Classrooms [1]", *Technology, Pedagogy and Education*, 14/3 (2005), 281-307.
- Linnenbrink, Elizabeth A. ve Paul R. Pintrich, "The Role of Self-Efficacy Beliefs İnstudent Engagement and Learning in the classroom", *Reading & Writing Quarterly*, 19/2 (2003), 119-37.
- Mcmillan, James H. ve Sally Schumacher, "Research in Education: Evidence-Based Inquiry, My Education Lab Series", *Pearson*, 2010.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi, *İnanç Psikolojisine Giriş*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2013.
- Meiklejohn, Alexander, *Education Between Two Worlds*, Newyork: Routledge, 2017.
- Osif, Bonnie Anne, "Evolution & Religious Beliefs: A Survey of Pennsylvania High School Teachers", *The American Biology Teacher* 14/3 (1997), 552-56.
- Pajares, M. Frank, "Teachers' Beliefs and Educational Research: Cleaning Up A Messy Construct", *Review of Educational Research* 62/3 (1992), 307-32.
- Petty, Richard E., *Attitudes and Persuasion: Classic and Contemporary Approaches*, New York: Routledge, 2018.
- Richardson, Virginia, "The Role of Attitudes and Beliefs in Learning to Teach", *Handbook of Research on Teacher Education* 2 (1996), 102-119
- Riggio, Ronald E., *Introduction to Industrial/Organizational Psychology*, New York: Routledge, 2017.
- Stronge, James H., *Qualities of Effective Teachers*, New York: ASCD, 2018.
- Subedi, Binaya, "Preservice Teachers' Beliefs and Practices: Religion and Religious Diversity", *Equity & Excellence in Education* 39/3 (2006), 227-38.
- Sünbül, Ali Murat, "Öğretmen Niteliği ve Öğretimdeki Rollerini", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 2/4 (1996), 597-608.
- Tarhan, Nevzat, *İnanç Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- Teddle, Charles ve Fen Yu., "Mixed Methods Sampling: A Typology With Examples", *Journal of Mixed Methods Research* 1/1 (2007), 77-100.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Ankara: Pegem Yayıncılık, 2017.
- Urhahne, Detlef, "Teacher Behavior as a Mediator of the Relationship between Teacher Judgment and Students' Motivation and Emotion", *Teaching and Teacher Education* 45 (2015), 73-82.
- Usta, Mehmet Emin, "Siyasi Parti Programlarına Göre Eğitim Politikaları". *TYB Akademi Dergisi*, 5/13 (2015), 55-73.
- Üstüner, Mehmet, "Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 45 (2006), 109-27.
- Vogt, W. Paul, *Quantitative Research Methods for Professionals in Education and Other Fields*, Columbus: Allyn & Bacon, 2006.
- Woolfolk, Anita E. Barbara Rosoff, ve Wayne K. Hoy, "Teachers' Sense of Efficacy and Their Beliefs about Managing Students", *Teaching and Teacher Education* 6/2 (1990), 137-48.
- Yetim, A. Azmi ve Zekeriya Göktaş, "Öğretmenin Mesleki ve Kişisel Nitelikleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12/2 (2004), 541-50.